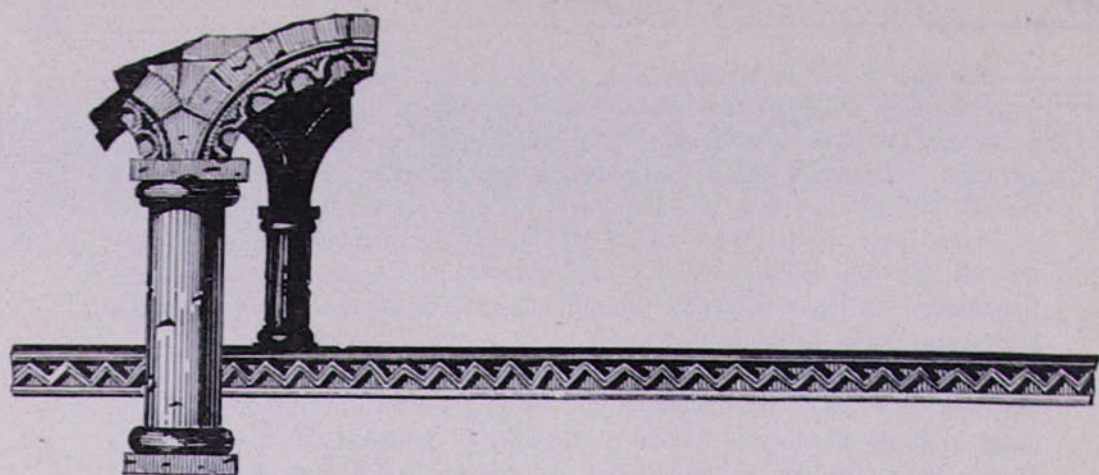

ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԻ ՀԱՄԱԾԽԱՐՀԱՅԻՆ
ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ՝ ՆՎԻՐՎԱԾ ԿԱՅՈՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ,
ԶԻՆԱԹԱՓՄԱՆ ԵՎ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ՄԻՋԵՎ ԱՐԴԱՐ
ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆԸ

1977 թվականի հունիսի 6—10 օրերին Մոսկվայի և համայն Ռուսիո Պատրիարք Նորին Սրբություն Տ. Պիմենի նախաձեռնությամբ և հրավերով Մոսկվայում գումարվեց կրոնական գործիչների համաշխարհային կոնֆերանս՝ նվիրված կայուն խաղաղության, զինաթափման և ժողովուրդների միջև արդար հարաբերությունների հաստատմանը:

Կոնֆերանսին մասնակցեցին քրիստոնեական, բողոքական, հինդու, մահմեդական, հրեական, շինտոյական և սիբ կրոնների շուրջ 650 ներկայացուցիչներ, աշխարհի 107 տարբեր երկրներից, որոնք եկել էին համագործակցության և եղբայրական ոգով քննարկելու միջազգային մի շարք կարևոր հարցեր և բերելու իրենց նպատը լարվածության թուլացման, սպառնալիքությունների մրցավազքի կասեցման և ժողովուրդների միջև արդար հարաբերությունների հաստատման սրբազան գործին:

Կոնֆերանսի աշխատանքներին մասնակցում էին Հռոմեական կաթոլիկ եկեղեցու, Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի, Խաղաղության քրիստոնեական կոնֆերանսի, Լույսերական համաշխարհային ֆեդերացիայի, Բապտիստների համաշխարհային ալիանսի, Մուսուլմանական համաշխարհային կոնգրեսի, Խաղաղության բողոքական ասիական կոնֆերանսի, Համայն Աֆրիկայի եկեղեցիների կոնֆերանսի, Եվրոպական եկեղեցիների կոնֆերանսի և շրջանային ու համաշխարհային բազմաթիվ այլ կրոնական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ:

Սույն կոնֆերանսին Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցին և Մայր Աթոռ ս. Էջմիածինը անձամբ ներկայացնում էր Ամենայն Հայոց կաթողի-

կու Ս. Տ. Վազգեն Առաջինը՝ ընկերակցությամբ տ. Կոմիտաս, տ. Ծաֆե, տ. Արսեն սրբազանների, տ. Ոսկան ծ. վրդ. Գալբակյանի և տ. Տիրան վրդ. Կյուրեղյանի:

Կոնֆերանսը նախապատրաստվում էր տասնչորս ամիսներից ի վեր: Ռուս պրավոսլավ եկեղեցու ներկայացուցիչ, Տուլայի և Բելի միտրոպոլիտ Յովենալիի նախագահությամբ կազմվել էր երեսուն երկրների տարբեր կրոնների 95 ներկայացուցիչներից բաղկացած միջազգային նախապատ-

Վեհափառ Հայրապետը, ի գլուխ հաջ եկեղեցու պատվիրակության, Մոսկվայի խաղաղության համաժողովում (1977 թ. հունիս 6—10)

ռաստական մի կոմիտե, որին անդամ էին նաև Մայր Աթոռի ներկայացուցիչներ տ. Շահեն և տ. Արսեն սրբազանները:

Կոնֆերանսի գումարումից առաջ ընտրվել էր պատվո նախագահություն, որի կազմում էր նաև Վեհափառ Հայրապետը՝ ի թիվս այլ հոգևոր պետերի:

Հունիսի 6-ին, առավոտյան ժամը 10-ին, Մոսկվայի «Տենոր Էստրադա» դահլիճում հանդիսավոր իրադրության մեջ բացվեց կրոնական գործիչների սույն համաշխարհային կոնֆերանսը՝ աղոթքով և ապա նախապատրաստական կոմիտեի նախագահ Յուլենայի միտրոպոլիտի բացման նախով:

Պատվո նախագահության սեղանի շուրջ տեղ էին գրավել Տ. Պիմեն Պատրիարքը, Տ. Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը, Ալեքսանդրիայի և համայն Աֆրիկայի Տ. Նիկողոսոս Պատրիարքը, բուլղար օրթոդոքս եկեղեցու պետ Տ. Մաքսիմ Պատրիարքը, վրաց օրթոդոքս եկեղեցու պետ Դավիթ Ե Պատրիարք-կաթողիկոսը, ինչպես նաև այլ կրոնների հոգևոր պետեր և կրոնական կազմակերպությունների բարձրաստիճան ներկայացուցիչներ:

Նախագահության սեղանի շուրջ տեղ էր գրավել նաև ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետին առընթեր կրոնական գործերի խորհրդի նախագահ Վ. Ա. Կուրոյեդովը:

Լիագումար սույն նիստում ողջույնի խոսքով առաջինը հանդես եկավ Նորին Սրբություն Տ. Պիմեն Պատրիարքը: «Մարդկային գոյության և նրա իրականության նկատմամբ զգայուն վերաբերմունքը,—ասաց նա,—մղում է մեզ՝ տարբեր կրոնների ներկայացուցիչներին, դիպուկի նստելու միմյանց հետ, հասարակաց որոշումներ ընդունելու և միասնաբար գործելու: Կայուն խաղաղությունը, զինադափումը և ժողովուրդների միջև արդար հարաբերությունների հաստատումը մեր ժամանակի կարիքների ամենապերճախոս արտահայտությունն են և այն ազնիվ նպատակը, որին ձգտում ենք մենք բոլորս»:

Այնուհետև Վ. Ա. Կուրոյեդովը ընթերցեց ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի նախագահ Ալեքսեյ Կոսիգինի ուղերձը՝ ուղղված համաշխարհային սույն կոնֆերանսին: Իր ուղերձում Ալեքսեյ Կոսիգինը սովետական կառավարության և անձամբ իր անունից ջերմորեն ողջունում էր կոնֆերանսի մասնակիցներին՝ բարձր գնահատելով կոնֆերանսի նպատակները և լիակատար հաջողություն մաղթելով նրա մասնակիցներին՝ խաղաղության ի նպաստ իրենց ազնիվ ջանքերի ճանապարհին:

Լիագումար սույն նիստում հրապարակվեցին նաև Միավորված ազգերի կազմակերպության գլխավոր քարտուղար Կուրտ Վալդհայմի, ինչպես նաև մի շարք պետությունների ղեկավարների ողջույնի ուղերձները:

Կոնֆերանսի առավոտյան լիագումար նիստում կոնֆերանսի գլխավոր թեմայի մասին ընդարձակ զեկուցումով հանդես եկավ մոֆթի Զիլաուդդին Բաքալասնովը՝ շեշտելով խաղաղության գաղափարի շուրջ տարբեր կրոնների մերձեցման և միջկրոնական համագործակցության անհրաժեշտության հնարավորությունը խաղաղության պաշտպանության գործում:

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԽՈՍՔԸ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՈՒՄ

(6 հունիսի 1977 թ.)

Կոնֆերանսի լիազումար առավոտյան նիստում ֆրանսերեն լեզվով հանդես եկավ նաև Հայոց Հայրապետը՝ հետևյալ բովանդակային ճառով.

ԽՈՍՔ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՈՒՄ

Անցնում են տարիներ ու տասնամյակներ, գալիս են նոր սերունդներ, փոփոխվում է մեր աչքերի առաջ քարտեզը աշխարհի ու դիմագծությունը մարդկային կյանքի, ծնունդ են առնում գիտական, ընկերային, քաղաքական նոր զարգացումներ, սակայն այդ բոլորից վեր կա ու կանգուն է մնում մեկ համընդհանուր աներեր ճշմարտություն մեր փոթորկահույզ երկրագնդի ամբողջ տարածքի վրա, որ հետզհետե ավելի ու ավելի պայծառ և համայնական է դառնում: Այդ ճշմարտությունը՝ մարդկանց ու ժողովուրդների լայն զանգվածների գիտակցությունն ու կամեցողությունն է՝ պահպանելու և հետըզհետե առավել ամուր հիմքերի վրա դնելու աշխարհի խաղաղ գոյավիճակը: Բոլորի երազանքն է մարդկային կյանքի ու պատմության անդատանից պոկել, արմատախիլ անել ազգամիջյան թշնամանքներին ու պատերազմներին սնունդ տվող թունալից արմատները և վերջապես իրականացած տեսնել տեսիլքը Եսայի մարգարեի՝

«Եւ ձուլեացեն զսուներս իւրեանց ի խոփս, և զսուինս իւրեանց ի մանգաղս. ոչ առնուցու ազգ յազգի վերայ սուր, և ոչ ևս ուսանիցին տալ պատերազմ» (Եսայի Բ 4):

Բոլոր մարդիկ կամենում են երկրի վրա վերջապես հաստատված տեսնել՝ խաղաղ գոյակցության և բարեկամական գործակցության հարաբերություններ ազգությունների և պետությունների միջև:

Համամարդկային այս ազնիվ երազանքի, այս բարի կամեցողության սրտահույզ մի արտահայտություն է հանդիսանում մեր այս համաժողովը, որտեղ հավաքվել ենք կրոնական հավատքի մարդիկ, տարբեր եկեղեցիների, տարբեր կրոնական դավանությունների պատկանող կրոնապետեր և հոգևորական պատասխանատու գործիչներ, եղբայրական հրավերովը ռուսաց պրավոսլավ մեծ եկեղեցու Պատրիարք Նորին Սրբություն Պիմեն Հայրապետի:

Հանուն Հայ առաքելական եկեղեցու Մենք սրտանց ողջունում ենք սույն մեծ համաժողովը, որ գումարված է իր խոսքը ասելու մեր օրերի մարդկանց ու պետություններին:

Մարդկային աշխարհը համայն պահանջում է պետությանց դեկավարներից, պահանջում է մեր բոլորից՝ հաց, լույս և խաղաղություն:

Մարդկությունը իր ձեռքին մեջ ունի այժմ նյութական ուժի հզորագույնը՝ ատոմական էներգիան: Այն կարելի է օգտագործել թե՛ կյանքի խաղաղ զարգացման և թե՛ պատերազմական նպատակներով: Արդ, մեր օրերի ամենահրամայական հաբցն է՝ ձեռք բերել մարդկային այն բարոյական ուժը, որով կարելի լինի նյութի սանձազերծած էներգիան ծառայեցնել մարդկության բարօրության ու երջանկության, ի խնդիր հացի և լույսի:

Մեր, հոգևորականներին առաքելությունը պետք է լինի մեր հոգու բոլոր ուժերով աղոթել Աստծուն և չտկարացող եռանդով գործել, այդ բարոյական ուժը առավել ու առավել հզորացնելու և կազմակերպելու ուղ-

դությամբ, որպեսզի ազգությունների և պետությունների միջև ստեղծվեն խաղաղարար հարաբերություններ բոլոր տեսակի հարցերի լուծման ճանապարհի վրա:

Ամեն բանի մասին կարելի է տարակարծիք լինել և վիճել. խաղաղության հրամայականը սակայն վեր պետք է լինի ամեն վեճից և դառնա բոլորի համար մտածելու ու գործելու գերագույն կանոն՝ ամեն տեսակի հարցերը լուծելու:

Երկուդի և անստուգության մեջ տառապող աչսօրվա մարդկությանը պարտինք, մանավանդ մենք հոգևորականներս, ցույց տալ խաղաղության և ամբողջական զինաթափման ճանապարհը:

Ատոմական դարաշրջանի պայմաններում այլևս կարելի չէ քրիստոնյա լինել, մարդ լինել, և խաղաղության դատին պաշտպան չհանդիսանալ և չգործել խաղաղության հաղթանակի համար:

Ոչ մեկ ընկերային, քաղաքական, ազգային կամ միջազգային հարց այլևս կարելի չէ լուծել պատերազմով:

Պատերազմի հնարավորությունը պետք է մարդկային կյանքի մտածումից դուրս վաճել, իբրև միջազգային իրավունքի գերագույն կանոն:

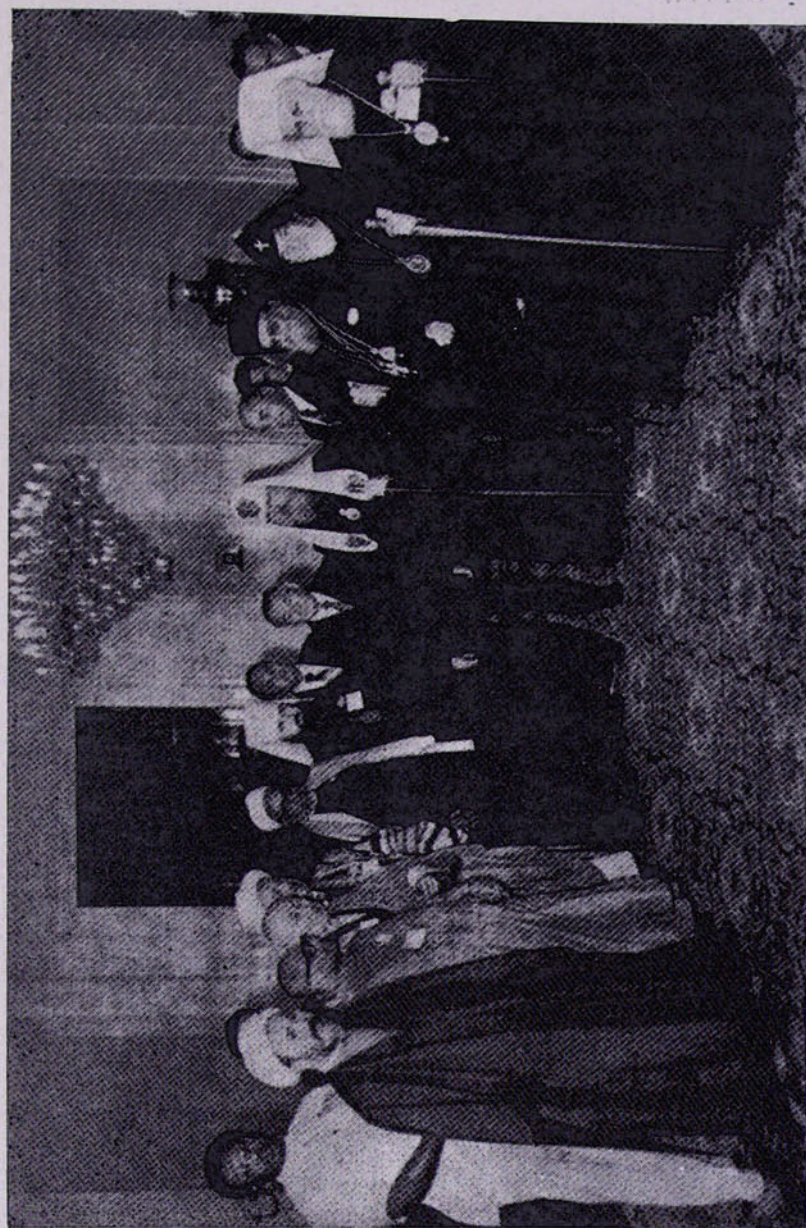
Մարդու և ազգությունների գերագույն իրավունքը՝ ապրելու իրավունքն է, իսկ այն կենսագործելու հիմնական պայմաններն են՝ ապահովումը ընկերային արդար հարաբերությունների և ապահովումը պետությունների միջև խաղաղ գոյակցության:

Անկախ քաղաքական-ընկերային վարչակարգերից և վեր այդ բոլորից, մարդիկ աչսօր պահանջում են՝ խաղաղ ապրելու իրավունք, աշխատանքի իրավունք, հավասարության իրավունք, ազգային ազատ ինքնորոշման իրավունք: Առանց այս հիմնական իրավունքների կենսագործման, հիմնապես վտանգված կլինեն նաև մարդկային ազատությունները: Ահա, Մեր կարծիքով, Հելսինկիի պատմական փաստաթղթի գերագույն իմաստն ու նպատակը:

Այս բարձր բեմից Մենք կոչ ենք անում աշխարհի բոլոր պետություններին՝ խաղաղության պահպանման հրամայականը դարձնել իրենց սահմանադրությունների գերագույն օրենքը: Եվ, սիրեցյալ եղբայրներ, հույժ նշանակալից է և մխիթարական Մեզ համար, որ մեր այս համագումարը տեղի է ունենում այն մեծ պետության մայրաքաղաքում, որի տեղիմասն ու կառուցման հիմքում է գտնվում խաղաղության աստվածահաճո գաղափարը, մի պետություն որ ահա վաթսու տարիներից ի վեր անշեղորեն հավատարիմ է մնացել այդ մարդասիրական սկզբունքին և աչսօր էլ նա իր նպատակները կապել է խաղաղության դատի հաղթանակի հետ:

Մեզ համար մխիթարական է նաև, որ մեր դարաշրջանում բոլոր պետությունները հետզհետե համոզվում են թե իրենց իսկ ազգային սեփական շահերը թելադրում են որդեգրել խաղաղասիրական քաղաքական ուղի:

Հայ ժողովուրդը ևս, որ անցյալում ահավոր կերպով տուժել է պատերազմների ընթացքում, ինչպես, օրինակ՝ 1915 թվականին, երբ Արևմտյան Հայաստանում զոհ գնացին երկու միլիոն հայ քրիստոնյաներ Օսմանյան Կայսրության կազմակերպած ցեղասպանության, աչսօր նոր ու երջանիկ կյանքի կոչված սովետական ժողովուրդների մեծ ընտանիքում, մի սրբազան իդձ ունի. այն է՝ տեսնել աշխարհում խաղաղ ու արդար գոյավիճակ, ժողովուրդների միջև բարի կամեցողություն և պետությունների միջև շինարար գործակցություն:

ԿՈՆՖԵՐԱՆՍԻ ՊԱՏՎՈՒ ԵՎ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅԱՆ ԱՆԴԱՄԱՆԵՐԸ ԿՐԵՄԼՈՒՄ՝
ՍՍՀՄ ԳԵՐԱԳՈՒԹՅՆ ՍՈՎԵՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՎԱԾ
ԸՆԴՈՒՆԻՄԻ ԴԱՆԻՆ (8 ՀՈՒՆԻՍԻ 1977 Թ.)

Ուրեմն հայ եկեղեցու և ժողովրդի անունով կոչ ենք անում ձեզ բոլորիդ, որ ամենքս միասին կազմենք մի միասնական հոգևոր հզոր եղբայրություն և աղոթենք ու գործենք մեր բոլոր ուժերով, որպեսզի երկրի վրա իրագործվի կամքը Աստուծո՝ «Յերկիր խաղաղություն, ի մարդիկ հաճություն»:

Փառք մեր Աստծուն, խաղաղության Աստծուն: Փառք ու երանի բոլոր խաղաղարարներին: Ամեն:

Հունիսի 7-ին, երեքշաբթի օրը, կոնֆերանսն իր աշխատանքը շարունակեց աշխատանքային երեք մեծ խմբերում:

Առաջին խմբի քննարկման թեման էր՝ «Հանուն կայուն խաղաղության»: Այս թեմայի շուրջ լսվեց համապատասխան զեկուցում: Այնուհետև տեղի ունեցավ մտքերի փոխանակություն, որին մասնակցեցին նաև Վեհապետ Հայրապետը և տ. Ծախե արքեպիսկոպոսը:

Երրորդ խմբում քննարկվեց «Հանուն զինաթափման» թեման: Այս թեմայի քննարկմանը մասնակցեցին տ. Ոսկան ծ. վրդ. Գալբակյանը և տ. Տիրան վարդապետը:

Երրորդ խմբի թեման էր՝ «Արդար հարաբերություններ ժողովուրդների միջև»: Այս խմբի աշխատանքներին մասնակցեցին տ. Կոմիտաս և տ. Արսեն սրբազանները, որոնք հանդես եկան համապատասխան գրավոր ճանդերով:

Հունիսի 8-ին և 9-ին աշխատանքները շարունակվեցին աշխատանքային խմբերում: Այստեղ քննարկված թեմաների շուրջ ընդունվեցին համապատասխան եզրակացություններ և որոշումներ, որոնք ներկայացվեցին հունիսի 10-ի լիագումար միսիին՝ հաստատման համար:

Հունիսի 9-ին, ժամը 15-ին, Կրեմլում ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի նախագահության նախագահի տեղակալ Ս. Բ. Նիազբեկովը և նախագահության քարտուղար Մ. Պ. Գեորգաձեն ընդունեցին կոնֆերանսի պատվո և գործադիր նախագահության անդամներին, այդ թվում նաև՝ Հայոց Հայրապետին: Ընդունելության ժամանակ պետական բարձրաստիճան անձնավորությունների և կոնֆերանսի նախագահությունների անդամների միջև փոխանակվեցին ողջույնի և բարիգալստյան խոսքեր:

Այս առիթով Հայոց Հայրապետը մույնպես ողջույնի և շնորհակալության խոսք ուղղեց սովետական կառավարության բարձրաստիճան ներկայացուցիչներին:

Նույն օրը, ժամը 16-ին, գումարվեց կոնֆերանսի երրորդ լիագումար միստը, որտեղ քննության առնվեցին աշխատանքային խմբերում կատարված աշխատանքների արդյունքները:

Հունիսի 9-ին կոնֆերանսի պատգամավորները ըստ կրոնների ունեցան առանձին հանդիպումներ, որոնց ընթացքում քննության առնվեցին յուրաքանչյուր կրոնի վերաբերյալ առանձնահատուկ հարցեր, կոնֆերանսի աշխատանքի արդյունքները՝ նրա գաղափարներն ու եզրակացությունները կենսագործելու հեռանկարով: Այս հանդիպման ժամանակ, հանուն հայ եկեղեցու, խոսք առավ նաև տ. Ծախե արքեպիսկոպոսը:

Ժամը 20-ին ՍՍՀՄ Միմիստրների սովետին առընթեր կրոնական գործերի խորհուրդը, ի պատիվ կոնֆերանսի պատգամավորների, կազմակերպեց պաշտոնական ընդունելություն՝ գլխավորությամբ խորհրդի նախագահ Վ. Ա. Կուրյելովի:

Հունիսի 10-ին գումարվեց կոնֆերանսի չորրորդ և վերջին լիագումար նիստը:

Կոնֆերանսը ողջույնի և շնորհակալության հեռագիր ուղղեց ՍՍՀՄ Մի-նիստրների սովետի նախագահ Ա. Ն. Կոսիգինին՝ իր հարգանքը և երախտագիտությունը փոխանցելու սովետական կառավարությանը կոնֆերանսի աշխատանքներին ցույց տված նրա ուշադրության և բարյացակամության համար: Կոնֆերանսը իր պատասխան ուղերձի մեջ ջերմորեն շնորհավորում էր սովետական կառավարությանը և սովետական ժողովրդին՝ Հոկտեմբերյան հեղափոխության 60-ամյակի առթիվ:

Սույն նիստում ընդունվեցին նաև երկու փաստաթղթեր.

ա. «Կոչ աշխարհի բոլոր երկրների կառավարություններին».

բ. «Կոչ ամբողջ աշխարհի կրոնական գործիչներին և հավատացյալներին»:

Առաջին կոչի մեջ կոնֆերանսն իր գոհունակությունն էր հայտնում «միջազգային լարվածության թուլացման համար, որպես անհրաժեշտ պայման՝ ստեղծելու արդար և խաղաղ մի աշխարհ» և հրավիրում էր «բոլոր ժողովուրդներին լարվածության թուլացումը տարածելու աշխարհի բոլոր շրջաններում, այն նպատակով, որ քաղաքական լարվածության թուլացմանը հետևի ուղեմղական և տնտեսական լարվածության թուլացումը և այդպիսով լարվածության թուլացումը դառնա անշրջելի»: Կոնֆերանսի մասնակիցները խոնարհաբար դիմում էին նաև բոլոր կառավարություններին, որպեսզի «ազդու միջոցներ ձեռնարկեն՝ նվազեցնելու ուղեմղական բյուջեները, կրճատելու զենքերի արտադրությունն ու վաճառքը և այնպես անելու, որ նյութական ռեսուրսները և մարդկային ուժերն օգտագործվեն ի շահ համայն մարդկության բարօրության և երջանկության: Պատերազմը և ուղեմղական նախապատրաստությունները խորթ են ոգեկան կարգի արժեքներին, պատերազմը կործանում է մարդու բարոյական հիմքերը»:

Կոչը անկեղծորեն ողջունում է «զինաթափման վերաբերյալ համաշխարհային կոնֆերանս հրավիրելու գաղափարը՝ մեծ ու փոքր, ջերմամիջուկային զենք ունեցող և չունեցող բոլոր պետությունների, ինչպես նաև ոչ կառավարական կազմակերպությունների մասնակցությամբ»:

Հաստատելուց հետո, թե աշխարհի զանազան մասերում դեռևս գոյություն ունեն պատերազմի օջախներ, կոչի հեղինակները նշում են. «Մենք համոզված ենք, որ կայուն խաղաղության հաստատման համար անհրաժեշտ են տնտեսական արդար հարաբերություններ ինչպես պետությունների ներսում, այնպես էլ նրանց միջև: Մենք ցավում ենք այն փաստի համար, որ քաղաքական ապագադրությամբ դեռևս ճանապարհ չի բացել դեպի ժողովուրդների և պետությունների տնտեսական անկախությունը»:

Կրոնական գործիչներին և հավատացյալներին ուղղված կոչը շեշտը դնում է աշխարհի կրոնների միջև համագործակցության կարևորության վրա՝ ի խնդիր խաղաղության պաշտպանության գործի: «Մեր կրոնական տարակարծությունները մեզ չեն անջատում միմյանցից, որովհետև մեր բարոյական մտահոգությունները նույնն են. ամբողջ մարդկության բարօրության նկատմամբ մեր զգացած պատասխանատվության մեջ մենք գտնում ենք հասարակաց մի գետին»: Կոչն ընդգծում է, որ կրոնական գործիչները պետք է նպաստեն հանրային կարծիքի ստեղծմանը՝ ընդհանուր և ամբողջական զինաթափման համար: «Մարդկության ճակատագիրը ջերմամիջուկային աղետի մշտական սպառնալիքի տակ է: Մինչ մարդկության երկու

երրորդ մասը ապրում է կիսաքաղց վիճակում, աշխարհի պետությունները վատնում են տարեկան ավելի քան 300 միլիարդ դոլլար պատերազմի և սպառազինությունների համար»:

Վերոհիշյալ կոչը շեշտում է նաև ոչ կառավարական կազմակերպությունների դերի անող նշանակությունը՝ «ազդելու հանրային կարծիքի վրա, պայքարելու ընդդեմ կեղծ պրոպագանդայի և փոխելու կառավարությունների քաղաքականությունը հոգուտ բոլոր ժողովուրդների գերագույն շահերի»:

Կոնֆերանսը պարտականություն դրեց Գործադիր նախագահության վրա՝ լայնորեն տարածելու ներկա ժողովի աշխատանքի արդյունքները և նպաստելու, որ կյանքի կոչվեն նրա գաղափարներն ու եզրակացությունները:

Սրանով կրոնական գործիչների համաշխարհային կոնֆերանսն ավարտեց իր աշխատանքները և հրապարակեց համապատասխան Հաղորդագրություն:

Մոսկվայի սույն կոնֆերանսը արժեքավոր մի ներդրում հանդիսացավ կայուն խաղաղության, զինաթափման և ժողովուրդների միջև արդար հարաբերությունների հաստատման համար մղվող պայքարի ճանապարհի վրա:

Նույն օրը, ժամը 11.30-ին, կոնֆերանսը ղեկավարող կոմիտեն կազմակերպեց մամուլի ասուլիս սովետական և արտասահմանյան թերթերի թղթակիցների համար:

Ժամը 14-ին Նորին Սրբություն Պիմեն Պատրիարքը, հանուն ռուս պրավոսլավ եկեղեցու, «Արքայա» ռեստորանում կազմակերպեց ողջերթի ընդունելություն, որին ներկա եղան շուրջ 1500 հրավիրյալներ: Ընդունելության ընթացքում փոխանակվեցին ճառեր:

Կոնֆերանսի մասնակիցները իրենց ազատ ժամերին հնարավորություն ունեցան Մոսկվայում այցելելու տեղական եկեղեցիներ և կրոնական այլ կազմակերպություններ և ծանոթանալու նրանց կյանքին ու գործունեությանը:

Կոնֆերանսի մասնակիցները Մոսկվայի կոնսերվատորիայում ներկա եղան նաև ռուսական հոգևոր և սիմֆոնիկ երաժշտությանը նվիրված մի համերգի:

Կոնֆերանսի բոլոր պատգամավորները իրենց խոր երախտագիտությունն ու շնորհակալությունը հայտնեցին ռուս պրավոսլավ եկեղեցուն, Սովետական Միությունում գործող այլ եկեղեցիներին և կրոնական կազմակերպություններին իրենց նկատմամբ ցուցաբերված ջերմ և եղբայրական հյուրընկալության համար:

Այստեղ մասնավոր կարևորությամբ պետք է արձանագրել բոլոր պատգամավորների անվերապահ, եղբայրական ջերմ շնորհակալությունն ու երախտագիտությունը սովետական ժողովրդին նրա սրտաբաց և եղբայրական ընդունելության համար:

Հունիսի 11-ին կրոնական գործիչների համաժողովի բոլոր մասնակիցները հրաժեշտ տվեցին Մոսկվային և վերադարձան իրենց տեղերը, խաղաղության աստվածահաճո գործին ի նպաստ իրենց գործունե մասնակցությունը բերած լինելու ներքին մեծ գոհունակությամբ և ողջ աշխարհում բարի կամքի տեր միլիոնավոր մարդկանց հետ միասին խաղաղության արդար դատը պաշտպանելու վճռականությամբ: